

06.2026

διαΝΕΟσις

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Ηθικοί προβληματισμοί για την Τεχνητή Νοημοσύνη στην Ελλάδα

Χαράλαμπος Τσέκερης

Διευθυντής Ερευνών στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ),
Πρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής & Τεχνοηθικής

Ιούνιος 2026

Τα τελευταία χρόνια, ο όρος «Τεχνητή Νοημοσύνη» (AI) έπαψε να συνδέεται μόνο με δεδομένα, κώδικα, αλγόριθμους, υπερυπολογιστές και data centers. Πλέον, δεν είναι απλή τεχνική υπόθεση, ή ένα «τεχνολογικό άλμα», αλλά μείζον κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο, μια βαθιά μετατόπιση πολιτισμικού Παραδείγματος, καθώς φαίνεται να αλλάζει άρδην τον κόσμο των καθημερινών βιωμάτων, τις ανθρώπινες σχέσεις και τις μορφολογίες εξουσίας, τη συγκρότηση του εαυτού, της ταυτότητας και της υποκειμενικότητας, την αυτοκατασκευή και αυτοκατανόηση του ατόμου και της κοινωνίας.

Επιπλέον, λειτουργεί σαν ένας ιδιότυπος «καθρέφτης» (Vallor, 2024) που αντανακλά το ποιοι είμαστε, τι πιστεύουμε, τι φοβόμαστε και σε τι ελπίζουμε, πώς ζούμε, πώς μαθαίνουμε και πώς επικοινωνούμε, τι στόχους θέτουμε και πώς τους διεκδικούμε. Με κοινωνιολογικούς όρους, πρόκειται για ένα «fait social total», ένα «ολικό κοινωνικό γεγονός», για να χρησιμοποιήσουμε την ορολογία του Μαρσέλ Μος, δηλαδή ένα γεγονός που είναι προϊόν των ανθρώπων και ταυτόχρονα μας αγγίζει όλους, που δεν αφήνει κανέναν τομέα ανθρώπινης δραστηριότητας ανεπηρέαστο ή αναλλοίωτο και δυναμικά μετασχηματίζει εκ βάθρων γνωσιακές υποδομές, κοινωνικές συνθήκες, θεσμούς και αναπαραστάσεις.

Αυτό το νέο ολιστικό πεδίο κοινωνικής αλλαγής αφορά στη *δεύτερη ψηφιακή επανάσταση*, στην οποία το επίκεντρο δεν βρίσκεται στο διαδίκτυο, τις επικοινωνίες και τους προσωπικούς υπολογιστές (όπως συνέβη με την πρώτη ψηφιακή επανάσταση κατά τις δεκαετίες του '60, του '70 και του '80), αλλά στην εκτεταμένη «συμπαραγωγή» τεχνολογίας και ανθρωπότητας.

Στην εκθετική εποχή της AI, η τεχνολογία έπαψε να αποτελεί απλώς μια διάσταση της κοινωνίας, όπως το έθετε ο Κορνήλιος Καστοριάδης, και «συνυφαίνεται» δυναμικά με την κοινωνική συνύπαρξη και την ανθρώπινη αυτονομία, με πρωτόγνωρους τρόπους.¹ Οι άνθρωποι νιώθουν πολλές φορές να βυθίζονται σε ένα πολύπλοκο περιβάλλον όπου οι «ευφυείς» μηχανές, όπως τα chatbots, δεν είναι πια μόνον «εργαλεία», αλλά μη-ανθρώπινοι δρώντες που συνδιαμορφώνουν τη ζώσα πραγματικότητα. Σε αυτό το αναδυόμενο περιβάλλον, η υπερσυγκέντρωση πλούτου, επιρροής και ισχύος, οι νέες ανισότητες και ασυμμετρίες, η υβριδοποίηση και η ατομικοποίηση, δεν είναι δευτερεύουσες επιπτώσεις· είναι οι κεντρικές συνέπειες της δεύτερης ψηφιακής επανάστασης.

Ωστόσο, οι παραπάνω ριζικές διαδικασίες δεν εξελίσσονται στο κενό. Κατά κάποιον τρόπο, αλληλεπιδρούν και «κουμπώνουν» με τις ιδιαίτερες ανάγκες και αντιφάσεις, διεκδικήσεις και επιθυμίες, τις παραδοξότητες όσο και τα αξιακά πρότυπα (ή το φαντασιακό) της κάθε κοινωνίας.

¹ Βλ. Cavalli, D. (2026). *How To Protect Human Autonomy In An Age Of AI*. NOEMA. Available at: <https://www.noemamag.com/how-to-protect-human-autonomy-in-an-age-of-ai>.

Για παράδειγμα, η τεχνολογία ενίοτε τροφοδοτεί και ενισχύει παραδοσιακές και παρωχημένες κοινωνικές δομές, στο πλαίσιο μιας δυναμικής πολιτικο-πολιτισμικής διεργασίας «ανεστραμμένου συγκρητισμού» (σύμφωνα με τις αναλύσεις του Νίκου Δεμερτζή), κατά τον οποίο η συνάρθρωση παράδοσης και εκσυγχρονισμού ευνοεί την πρώτη παρά τον δεύτερο κατά την εξαρτημένη διαδρομή μιας χώρας προς τη δική της νεωτερικότητα. Έτσι, είναι μεθοδολογικά σκόπιμο η ερευνητική μας προσοχή να εστιάσει στην *ελληνική κοινωνία της Τεχνητής Νοημοσύνης* (και τη μηχανική του μετασχηματισμού της), όπως συμβαίνει επί πολλά χρόνια τώρα με την έρευνα της «ελληνικής κοινωνίας του διαδικτύου» ή του «ελληνικού διαδικτύου».²

Στο συμπραζόμενο αυτό, αποκτά ιδιαίτερη αξία η πρωτοβουλία της διαΝΕΟσις για τη διεξαγωγή δημοσκοπικών ερευνών που χαρτογραφούν τις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις των Ελλήνων για την ΑΙ.³ Ήδη η πρώτη σχετική έρευνα του οργανισμού,⁴ που παρουσιάστηκε τον Μάρτιο του 2026⁵ δείχνει την πολυπλοκότητα των στάσεων προς τη χρήση της ΑΙ, τα ανάμικτα συναισθήματα και τις ενίοτε μεγάλες διαφορές μεταξύ χρηστών και μη χρηστών, αλλά και μια σχεδόν *συλλογική επιθυμία για ρύθμιση* (οι 9 στους 10 ζητούσαν να θεσπιστούν κανόνες για τη χρήση της ΑΙ).

Το δεύτερο μέρος της έρευνας, με τίτλο *Τι πιστεύουν οι Έλληνες για την Τεχνητή Νοημοσύνη: Β΄ Μέρος – Ηθική και Δεοντολογία*, φωτίζει την πολυπλοκότητα των ηθικών και ηθικοκοινωνικών ζητημάτων που εγείρει η νέα τεχνολογία, στο πλαίσιο μιας αυξανόμενης εξοικείωσης και τριβής με τις πάσης φύσεως εφαρμογές: Οι 7 στους 10 συμμετέχοντες (69,2%) στη συγκεκριμένη έρευνα δηλώνουν ότι έχουν χρησιμοποιήσει κάποια εφαρμογή ΑΙ (με το 37% των χρηστών να κάνει καθημερινή χρήση), ενώ οι 8 στους 10 (80,8%) δηλώνουν ότι γνωρίζουν τι είναι η ΑΙ.

Εντούτοις, το *ηλικιακό ψηφιακό χάσμα* (age digital divide) που είχαμε συναντήσει πολλές φορές σε παλαιότερες έρευνες για το διαδίκτυο στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα υψηλό στο πεδίο της νέας τεχνολογίας της ΑΙ: Οι νέοι («ψηφιακοί ιθαγενείς») ηλικίας 17-24 ετών απαντούν ότι γνωρίζουν τι είναι η ΑΙ

² Βλ. π.χ. τα διαδοχικά κύματα της πανελλαδικής ποσοτικής έρευνας *World Internet Project Greece* (WIP-GR), η οποία εξετάζει το «ελληνικό διαδίκτυο» και εντάσσεται στο διεθνές ερευνητικό δίκτυο *World Internet Project* (WIP), ένα πολυεθνικό σχήμα συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και ερευνητικών οργανισμών από περισσότερες από 30 χώρες από διαφορετικές ηπείρους. Η Ελλάδα συμμετέχει συστηματικά στο WIP διά του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ). Βλ. σχετικά: https://datacatalogue.sodanet.gr/dataverse/wip_greece

³ Βλ. τη νέα σειρά ερευνών και πρωτοβουλιών της διαΝΕΟσις για την ΑΙ και την επίδρασή της σε διαφορετικές και κρίσιμες πτυχές της ζωής στην Ελλάδα και στον κόσμο. Θα βρείτε όλο το σχετικό υλικό συγκεντρωμένο εδώ: <https://www.dianeosis.org/research/ti-pisteoun-oi-ellines-gia-tin-texniti-noimosyni/>

⁴ διαΝΕΟσις (2026). Τι πιστεύουν οι Έλληνες για την Τεχνητή Νοημοσύνη: Α΄ Μέρος. Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/2026/03/ti-pisteoun-oi-ellines-gia-tin-ai/>

⁵ διαΝΕΟσις, *Τεχνητή Νοημοσύνη: Μια νέα σειρά ερευνών για την ΑΙ και την επίδρασή της σε διαφορετικές και κρίσιμες πτυχές της ζωής στην Ελλάδα και στον κόσμο*. Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/research/ti-pisteoun-oi-ellines-gia-tin-texniti-noimosyni/>.

σε ποσοστό 95,4% και την έχουν χρησιμοποιήσει σε ποσοστό 92,9%, ενώ στους συμμετέχοντες άνω των 65 ετών τα ποσοστά πέφτουν στο 55,1% και στο 36,5% αντιστοίχως.

Το χάσμα αυτό μεταξύ των γενεών δεν αποτελεί απλώς μια επείγουσα πρόκληση στον χώρο εργασίας. Είναι ένα ευρύτερο ζήτημα που επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και συμπερίληψη, τη διαγενεακή αλληλεγγύη, τη βιωσιμότητα του εργατικού δυναμικού και τη συνολική ποιότητα του μετασχηματισμού της κοινωνίας από την AI. Σημειωτέον ότι οι νέοι δεν χρησιμοποιούν την AI δίκως άγχος, ανησυχίες και προβληματισμούς.⁶

Ωστόσο, οι ηλικιακές διαφορές δεν είναι έντονες όσον αφορά στην αντίληψη του αντίκτυπου της AI στη ζωή μας, σε αντίθεση προς τις έμφυλες διαφορές. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση (προς όσους γνωρίζουν ή έχουν ακούσει για την AI) σχετικά με τις «επιπτώσεις της χρήσης της AI στη ζωή των ανθρώπων», οι συνολικές θετικές απαντήσεις (48,8%) είναι υπερδιπλάσιες από τις συνολικές αρνητικές (19,9%). Αυτή η σχετική αισιοδοξία, όμως, αφορά κυρίως στους άνδρες (60,5%) και πολύ λιγότερο στις γυναίκες (37,9%). Οι έμφυλες διαφοροποιήσεις απέναντι στην AI, όπως είδαμε και στην πρώτη σχετική έρευνα της διαNEΟσις, ενδεχομένως αντανακλούν έναν δικαιολογημένο προβληματισμό για την εμπέδωση και επιδείνωση των έμφυλων στερεοτύπων, ανισοτήτων και διακρίσεων από τη νέα τεχνολογία.

Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το ερώτημα που στρέφει τη σκέψη των συμμετεχόντων στο ιστορικό πλαίσιο. Στο ερώτημα (προς όσους γνωρίζουν ή έχουν ακούσει για την AI) σχετικά με το εάν οι κίνδυνοι που απορρέουν από την AI είναι μεγαλύτεροι, οι ίδιοι ή μικρότεροι απ' ό,τι σε προηγούμενες τεχνολογικές αλλαγές, σχηματίζεται μια εικόνα διάχυτης ανησυχίας: το 67,4% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι οι κίνδυνοι αυτή τη φορά είναι μεγαλύτεροι (ενώ στους μη χρήστες το ποσοστό φτάνει στο 75,8%).

Παρόμοιες εικόνες ανησυχίας αποτυπώνονται αυξητικά και διεθνώς στο ευρύ κοινό,⁷ αλλά και στο πεδίο των εμπειρογνομόνων και των μελετητών της AI. Για παράδειγμα, στο πρόσφατο βιβλίο της με τίτλο *Don't Burn Anyone at the Stake Today* (2025), η καθηγήτρια Ναόμι Άλντερμαν υποστηρίζει ότι βρισκόμαστε στη μέση μιας ιστορικής μετάβασης από τη μια εποχή στην άλλη. Πιο συγκεκριμένα, αυτό που αντιμετωπίζουμε σήμερα είναι μια μείζονα «κρίση της πληροφορίας» (information crisis): Ζούμε σε ένα «παλιρροϊκό

⁶ Βλ. π.χ. Gallup, & Walton Family Foundation, & GSV (2026). *VOICES OF GEN Z – The AI Paradox: More Exposure, Less Confidence Among Gen Z*. Gallup Inc. Available at: <https://www.gallup.com/analytics/651674/gen-z-research.aspx>.

⁷ Βλ. π.χ. King's College London (2026). *Public have more fear than hope on AI and future of work, study finds*. Available at: <https://www.kcl.ac.uk/news/one-in-five-britons-think-ai-will-create-civil-unrest-study-finds>.

κύμα δεδομένων», αλλά μας λείπουν οι «κοινωνικές και πληροφοριακές δομές» για να το διαχειριστούμε αποτελεσματικά ως ανθρωπότητα.

Σύμφωνα με την Άλντερμαν, έχουμε πολύ λίγα προηγούμενα τέτοιων «κρίσεων» στην ανθρώπινη ιστορία: Η επανάσταση της γραφής (η πρώτη κρίση της πληροφορίας από τους Σουμέριους πριν από 5000 χρόνια) και η επανάσταση της τυπογραφίας (από τον Γουτεμβέργιο πριν από 600 χρόνια περίπου) ήταν τεχνολογικές μετατοπίσεις που προκάλεσαν βαθιές κοινωνικές, ψυχολογικές και συμπεριφορικές αναταραχές, οδηγώντας εν τέλει σε νέα αξιακά πρότυπα και νέες δομές στην οικονομία, την κοινωνία και την πολιτική.

Στις μέρες μας, η επανάσταση της AI πυροδοτεί άνευ προηγουμένου πολώσεις και μια «τεράστια γνωσιακή αλλαγή» (Alderman, 2025), που μας κάνει πιο θυμωμένους, πιο μισαλλόδοξους και πιο φοβικούς μέσω της γνωσιακής υπερφόρτωσης (cognitive overload) και του αυτο-εγκλωβισμού μας σε αλγοριθμικά κλειστούς ιδιωτικούς κόσμους όπως τα «ψηφιακά αντηχεία» (echo chambers). Δηλαδή, μας μετατρέπει σε «διαφορετικά όντα», όπως θα έλεγε ο Νιλ Πόστμαν, και μας οδηγεί στην εξάντληση του κοινωνικού εδάφους πάνω στο οποίο δημιουργούμε τον πολιτισμό μας.

Αυτό το «κοινωνικό έδαφος» είναι οι ανθρώπινες σχέσεις και οι κοινοί ανθρώπινοι μηχανισμοί γνώσης και διυποκειμενικής νοηματοδότησης του κόσμου, των οποίων η κατάρρευση συμπυκνώνεται στην «παρούσα» εικόνα ανομίας (διάβρωση των ηθικών κανόνων), ατομικισμού (διάλυση των κοινωνικών δεσμών και της αλληλεγγύης που είναι προϋποθετική για την ύπαρξη της κοινωνίας) και ατροφίας (απώλεια των βαθύτερων δημιουργικών και συνεργατικών ανθρώπινων δυνατοτήτων), κάτι που διαπερνά τα κοινωνικά συστήματα σε παγκόσμιο επίπεδο.⁸

Όμως, είναι πράγματι οι κίνδυνοι αυτή τη φορά μεγαλύτεροι απ' ό,τι σε προηγούμενες τεχνολογικές αλλαγές; Διαχρονικά, οι τεχνολογικές μετατοπίσεις ή «επαναστάσεις» συνεπάγονταν μεταβολή του τρόπου που οι άνθρωποι παρέμεναν «συνδεδεμένοι» (Christakis & Fowler, 2009): νέες δομές επικοινωνίας και νέες ανθρώπινες δικτυώσεις που απελευθέρωναν κοινωνική δυναμική.

Στην εποχή μας, ολοένα και περισσότερο, διάφορα chatbots και ποικίλοι δρώντες AI (AI agents) εισέρχονται σε δίκτυα ανθρώπων και ανθρώπινων ομάδων επαναπροσδιορίζοντας, αθόρυβα αλλά ισχυρά και μη γραμμικά, τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνεργάζονται, συντονίζονται και εμπιστεύονται, αλλά και τον τρόπο που μακροπρόθεσμα θα εξελιχθεί η

⁸ Scharmer, O. (2026). *We May Be Entering A Second Axial Age*. NOEMA. Available at: <https://www.noemamag.com/we-may-be-entering-a-second-axial-age/>.

ίδια η ανθρωπινότητά μας (προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο) και θα βρουν απάντηση καινοφανή υπαρξιακά ερωτήματα όπως: *Τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος σε μια εποχή (υπερ)ευφυών μηχανών; Τι μας διαφοροποιεί από αυτές τις μηχανές; Θα διατηρήσουμε τη θέληση και τη δυνατότητά μας να σκεπτόμαστε αυτόνομα;*

Βέβαια, το ότι οι 2 στους 3 όσων γνωρίζουν ή έχουν ακουστά την AI θεωρούν ότι οι κίνδυνοι αυτή τη φορά είναι μεγαλύτεροι θα μπορούσε ενδεχομένως να αποδοθεί στην πολιτισμική ψυχολογική επίδραση που ο Γερμανός ιστορικός Ράινχαρτ Κοζέλεκ περιγράφει (2004) ως «εμπειρία της συγχρονικότητας» (*experience of contemporaneity*): *η υποκειμενική αίσθηση ότι η στιγμή της ιστορίας στην οποία βρισκόμαστε είναι φορτισμένη με εξαιρετική σημασία*. Στο συμφραζόμενο αυτής της μεροληψίας, αρνητικές αντιλήψεις ή εμπειρίες της AI είναι ταυτόχρονα φόβοι για έναν «κόσμο που έρχεται». Γίνονται, δηλαδή, ιστορικά φορτισμένες, μοιάζουν να «αποκαλύπτουν» μια ιστορική αλλαγή, έναν εν εξελίξει ευρύτερο κινδυνώδη μετασχηματισμό.

Όταν η «εκθετική» AI ελαχιστοποιεί τον ορίζοντα προβλεψιμότητας της ζωής μας, τότε το μέλλον παύει να βιώνεται σαν προέκταση (ή προεκτάσεις) του παρόντος και μετατρέπεται σε απειλή. Επομένως, το άγχος και ο «τεχνοθηικός πανικός» για την AI δεν αφορά μόνο στον φόβο για τις μηχανές, αλλά και στον φόβο για ένα μέλλον που πλησιάζει και είναι υπερβολικά αβέβαιο, ασαφές και δυσκολοσύλληπτο. Στο πρώτο τέταρτο του αιώνα μας, οι «τεχνοθηικοί πανικοί» εστίασαν στο διαδίκτυο και τη διαδικτυακή αναζήτηση πληροφοριών, στα κινητά τηλέφωνα και, πρόσφατα, στον εμβολιασμό κατά του κορωνοϊού και στην Παραγωγική Τεχνητή Νοημοσύνη (Generative Artificial Intelligence). Είναι ενδεικτικό ότι στην πρόσφατη εμπειρική έρευνα του πέμπτου κύματος του World Internet Project Greece (WIP-GR) για την αναδυόμενη ελληνική κοινωνία της Τεχνητής Νοημοσύνης, μόνον οι 4 στους 10 συμμετέχοντες απάντησαν ότι η AI θα κάνει τη ζωή μας καλύτερη.⁹

Παρομοίως με τη λογική του Κοζέλεκ, στο εμβληματικό του βιβλίο για το Σοκ του Μέλλοντος (*Future Shock*) το 1970, ο Αμερικανός φουτουριστής Άλβιν Τόφλερ αναφέρεται στις σημαντικές ψυχολογικές και συμπεριφορικές επιπτώσεις της τεχνολογικής επιτάχυνσης και των πολιτισμικών αλλαγών που αυτή επιφέρει σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα. Οι ρυθμοί αλλάζουν τόσο ραγδαία και ο άνθρωπος βομβαρδίζεται διαρκώς από νέες πληροφορίες, καταστάσεις και τεχνολογίες, με αποτέλεσμα να νιώθει ανήμπορος να προσαρμοστεί και να αναζητά οδούς διαφυγής από την πραγματικότητα.

⁹ Μανδενάκη, Κ., Τσέκερης, Χ., Κληρονόμος, Ν., Δεμερτζής, Ν., Λιναρδής, Α., Παπαδούδης, Γ., & Φρέντζου, Χ. (2025). *Έκθεση – World Internet Project Greece 2025: Διείσδυση του Διαδικτύου στην Ελλάδα – Στάσεις και απόψεις για την Παραγωγική Τεχνητή Νοημοσύνη*. JustReDI: Ανθεκτικότητα, Συμπερίληψη και Ανάπτυξη: Προς μια Δίκαιη Πράσινη και Ψηφιακή Μετάβαση των Ελληνικών Περιφερειών, TAEDR-0537352, Ελλάδα 2.0 – NextGenerationEU. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ). Διαθέσιμο στο: https://strapi.justredi.gr/uploads/Just_Re_DI_Deliverable_10_1_a_6726dd7230.pdf.

Η συνεχής προσπάθεια παρακολούθησης των εξελίξεων οδηγεί σε κόπωση, άγχος, συναισθηματικό μούδιασμα, ακόμη και σε αποπροσανατολισμό από τα προβλήματα της καθημερινότητας, καθιστώντας πολλούς ανθρώπους «θύματα του σοκ του μέλλοντος».

Το θέμα της ανθρώπινης προσαρμογής στην υψηλή ταχύτητα του τεχνολογικού συστήματος, ως δισεπίλυτο και βασανιστικό πρόβλημα, επισημαίνεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Παραδείγματος χάριν, έχει επισημανθεί από τον ιδρυτή της κοινωνιοβιολογίας Έντουαρντ Ο. Γουίλσον το 2009 – «Το πραγματικό πρόβλημα της ανθρωπότητας είναι ότι έχουμε παλαιολιθικά συναισθήματα, μεσαιωνικούς θεσμούς και τεχνολογία που μοιάζει με θεό» – αλλά και, ήδη από το 1926, από τον τότε κοσμήτορα της θεολογικής σχολής του Πανεπιστημίου Γέιλ, Τσαρλς Ρ. Μπράουν: «Η σύγχρονη ζωή είναι πολύ γρήγορη για να την ανεχτούμε και σταδιακά τρελαίνει τον άνθρωπο».¹⁰ Ανέκαθεν η τεχνολογία ωθούσε τον κόσμο σε ένα νέο επίπεδο πολυπλοκότητας μέσω πολλών διακλαδώσεων και διαταράξεων στην οικονομία, στην εργασία και την καθημερινότητα των ανθρώπων.

Η επαναλαμβανόμενη σισύφεια, τεκνοφοβική, μοιρολατρική και καταστροφολογική ρητορική παραβλέπει συστηματικά δύο ισχυρά επιστημονικά συμπεράσματα. Πρώτον, ότι το μέλλον δεν είναι ούτε ένα προδιαγεγραμμένο «χρονικό ορόσημο», ούτε κάτι που απλώς μας συμβαίνει· είναι κάτι που το δημιουργούμε – όχι πάντα με τον (γραμμικό) τρόπο και τα αποτελέσματα που ίσως θα επιθυμούσαμε. Δεύτερον, όσον αφορά ειδικότερα στην ΑΙ, αν και η σύγκλισή της με την προφορικότητα, την οπτικότητα, τη διαδραστικότητα και τη δυναμικότητα είναι πρωτοφανής, όσο και η ταχύτητά της, κανείς δεν μπορεί να προβλέψει τον μακροπρόθεσμο ηθικό και ηθικοκοινωνικό αντίκτυπό της.

Όπως αποδεικνύει η ιστορία της τεχνολογίας (βλ. π.χ. το έργο του Μέλβιν Κράνζμπεργκ), η τεχνολογία από μόνη της δεν είναι ούτε ηθική, ούτε ανήθικη, ούτε ουδέτερη· αποκτά ηθικό χρωματισμό μέσα από τη μαζική χρήση της σε μεγάλη κλίμακα. Επομένως, απαιτείται συνειδητή ηθική δέσμευση για συμμετοχικό συν-σχεδιασμό, διαφάνεια, λογοδοσία και κυκλική αξιολόγηση επιπτώσεων με τον άνθρωπο στο επίκεντρο.

Για να επιστρέψουμε στην έρευνα της διαΝΕΟσις, στο ερώτημα σχετικά με το πόσο ανησυχούν οι συμμετέχοντες (που γνωρίζουν ή έχουν ακουστά την ΑΙ) για τους κινδύνους από τη χρήση και τις εφαρμογές ΑΙ, οι 8 στους 10 δηλώνουν ότι ανησυχούν πολύ ή πάρα πολύ για δύο θέματα κυρίως. Πρώτον, «παραπληροφόρηση και ψευδές περιεχόμενο» και, δεύτερον, «αδράνεια της

¹⁰ Γούτα, Α. (2025, 11 Οκτωβρίου). Οι τεχνοηθικοί πανικοί της ανθρωπότητας, από τον Πλάτωνα μέχρι την Τεχνητή Νοημοσύνη. *Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*. Διαθέσιμο στο: <https://www.amna.gr/home/article/940011/Oi-technoithikoi-panikoi-tis-anthropotitas--apo-ton-Platona-mechri-tin-Techniti-Noimosuni>.

κριτικής σκέψης». Κατ' αρχάς, φαίνεται ότι το ελληνικό κοινό αντιλαμβάνεται ότι ζούμε στην εποχή του «συνθετικού περιεχομένου» και των deepfakes.

Τούτο απηχεί τα ευρήματα της προαναφερθείσας έρευνας του πέμπτου κύματος του World Internet Project Greece (WIP-GR), σύμφωνα με τα οποία η μεγάλη πλειονότητα των ερωτηθέντων (81,3%) αντιλαμβάνεται την παραπληροφόρηση ως πολύ ή εξαιρετικά σοβαρό ζήτημα, ενώ η εμπιστοσύνη στις ειδήσεις του διαδικτύου παραμένει χαμηλή: μόλις το 24,3% θεωρεί ότι η πλειονότητα των πληροφοριών είναι αξιόπιστη, ενώ το 73,3% εκφράζει επιφυλάξεις, πιστεύοντας ότι αξιόπιστο είναι το μισό ή και μικρότερο μέρος τους.

Σημειωτέον ότι στην Ελλάδα είμαστε πρωταθλητές στη χρήση των social media· σε μεγάλο βαθμό, οργανώνουμε την πολιτική μας συνείδηση και υποκειμενικότητα μέσα από αυτά. Ο κίνδυνος μεγιστοποιείται με την παρατηρούμενη σύγκλιση των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης με εργαλεία και εφαρμογές AI. Η γλώσσα που κυριαρχεί είναι συναισθηματική και ηθικοπλαστική, το αρνητικό λεξιλόγιο γίνεται «ϊικό» (viral) και η ιικότητα μετατρέπεται σε νέο κριτήριο αλήθειας. Οι ακραίες απόψεις και συμπεριφορές αμείβονται με μεγαλύτερη εμπλοκή και η τοξικότητα γίνεται ακόμη πιο μεταδοτική.

Το μείγμα γίνεται ακόμα πιο εκρηκτικό όταν τα social «κουμπώνουν» με τα λεγόμενα «σμήνη δρώντων AI» (Schroeder et al., 2026): χιλιάδες ετερογενείς AI περσόνες, που συντονίζονται αποκεντρωμένα και μη γραμμικά σε πραγματικό χρόνο, διεισδύουν σε ψηφιακές κοινότητες, τρέχουν αδιάκοπα τεστ προσαρμογής και επιμένουν 24/7 με ελάχιστο οικονομικό κόστος σε σχέση με τα παραδοσιακά τρολ της περασμένης δεκαετίας.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος από τα σμήνη AI δεν είναι τόσο η εξαπάτηση του πλήθους αλλά η κόπωση της αλήθειας – πολίτες που παραιτούνται από την επαλήθευση της πληροφορίας και την αμφισβήτηση του κάθε «αυτονοήτου», κάτι που αποτέλεσε τον πυρήνα του Διαφωτισμού. Το κρίσιμο αποτέλεσμα εδώ είναι η κατασκευή «συνθετικών συναινέσεων» (synthetic consensus) μέσα από συντονισμένες «καταιγίδες» που παρεμβαίνουν σε δημοκρατικές διαδικασίες (π.χ. εκλογές), η δηλητηρίαση των δεδομένων εκπαίδευσης των επόμενων μεγάλων γλωσσικών μοντέλων και η σταδιακή διάβρωση του κοινού ορίζοντα και της θεσμικής εμπιστοσύνης.¹¹

Στην ίδια γραμμή, η έκθεση «Fractured Reality» από το Joint Research Centre της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Scharfbillig et al., 2026), υποστηρίζει ότι η δημοκρατία απειλείται από την κατάρρευση του κοινού περιβάλλοντος πληροφοριών, εξαιτίας προηγμένων αλγορίθμων που ευνοούν την

¹¹ Αλεξόπουλος, Α. (2025, 02 Νοεμβρίου). Τι σημαίνει «AI με πιο ανθρώπινο πρόσωπο»; Το Βήμα. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/print/society/ti-simainei-ai-me-pio-anthropino-prosopo/>.

πόλωση και μιας «βιομηχανίας φαντασίας» που διασπά την κοινή αντίληψη της πραγματικότητας.

Πλέον, σε γενικές γραμμές, βρισκόμαστε σε ένα *υπαρξιακό σταυροδρόμι*: Εάν η αλήθεια συνεχίσει να υπονομεύεται και η εμπιστοσύνη συνεχίσει να αποσυντίθεται, ο κόσμος κινδυνεύει να εισέλθει σε μια περίοδο χρόνιας αστάθειας – πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά. Αντίθετα, εάν αυτά τα κρίσιμα θεμέλια (και πυλώνες της δημοκρατίας) μπορέσουν να ενισχυθούν, έστω και εν μέρει, η λεγόμενη «ευφυής εποχή» δύναται ακόμη να εκπληρώσει την υπόσχεσή της για πρόοδο.

Ως προς την ανησυχία για την «αδράνεια της κριτικής σκέψης», φαίνεται ότι το ελληνικό κοινό αντιλαμβάνεται επίσης ότι η AI δεν μας κάνει απαραίτητα πιο έξυπνους. Αντίθετα, όπως έχει αποδειχθεί από πολλές πρόσφατες έρευνες, οι μηχανές AI, στη διεπαφή τους με εμάς, τείνουν να υποκαθιστούν τη διανοητική μας εργασία και συχνά να επικροτούν τις απόψεις μας (αλλά και να αντικατοπτρίζουν τον εαυτό τους και όχι την πραγματικότητα), οδηγώντας μας σε «γνωσιακή παράδοση» (cognitive surrender), δηλαδή στην παραχώρηση της κρίσης και τη λογικής μας στην AI, χωρίς ενδοσκόπηση και αναστοχασμό.¹² Η τυφλή αποδοχή των αποτελεσμάτων της AI χωρίς αμφισβήτηση ενισχύεται από τον ανθρωπομορφισμό των μηχανών. Σημειώτέον ότι οι χρήστες όχι μόνον εμπιστεύονται τις λανθασμένες απαντήσεις της AI, αλλά συχνά νιώθουν και μεγαλύτερη βεβαιότητα για την εγκυρότητα των απαντήσεών τους.¹³

Συναφείς κίνδυνοι είναι οι «παραισθήσεις» (AI hallucinations), η «διανοητική παχυσαρκία» (intellectual obesity), ο αλγοριθμικός εθισμός (ιδίως στις μικρότερες ηλικίες), η πληροφοριακή χειραγώγηση και η εκτεταμένη έκλειψη της πρωτοτυπίας (η κατάσταση θυμίζει αίθουσα με καθρέφτες όπου κάθε αντανάκλαση είναι πιο αμυδρή από την προηγούμενη), ενώ ο παγκόσμιος τεχνολογικός ανταγωνισμός επιταχύνει αυτή την «εκφυλιστική» διαδικασία γνωσιακής υποβάθμισης και κατάρρευσης, που μοιάζει να αφορά ταυτόχρονα σε μηχανές και ανθρώπους.

Η υποχώρηση της ανθρώπινης σκέψης παρατηρείται και σε ένα πιο αυστηρά επιστημολογικό επίπεδο, το οποίο, αν και λιγότερο ορατό δια γυμνού οφθαλμού, ενδέχεται να αποδειχθεί εξίσου καθοριστικό. Στο σχετικό τους κείμενο (2026), ο νομπελίστας Ντάρον Ατζέμογλου με τους συνεργάτες του αναπτύσσουν το επιχείρημα της «γνωστικής κατάρρευσης» (knowledge collapse), προσπαθώντας να καταδείξουν μια παράδοξη δυναμική που

¹² Pillay, Th. (2026, 04 May). Are We Losing Our Minds to AI?. *TIME*. Available at: <https://time.com/article/2026/04/30/ai-thinking-cognitive-offloading/>.

¹³ Wharton Work (2026). *Thinking Fast, Slow, Artificially: AI and Your Brain*. Wharton School of the University of Pennsylvania. Available at: <https://executiveeducation.wharton.upenn.edu/thought-leadership/wharton-at-work/2026/05/thinking-fast-slow-and-artificially/>.

μπορεί να προκύψει από τη διάδοση των συστημάτων AI, ιδίως εκείνων που λειτουργούν ως «δρώσα τεχνητή νοημοσύνη» (agentic AI).

Η έκλειψη της ανθρώπινης γνωστικής προσπάθειας μέσα σε μια θελκτική κουλτούρα ταχύτητας και ευκολίας δυνητικά συνεπάγεται όχι μόνον την πνευματική αποδυνάμωση αλλά και την απώλεια της μακροπρόθεσμης συλλογικής γνώσης, η οποία απαιτεί διαρκή ανθρώπινη ανατροφοδότηση. Είναι, επομένως, κρίσιμο κατά τη διαδικασία της μάθησης η ανάγνωση και η γραφή να παραμείνουν ελκυστικές, ώστε να αποτραπεί η δημιουργία μιας «μετα-εγγράμματης» (post-literate) κοινωνίας που θα καταναλώνει μόνο οπτικό υλικό και θα έχει ξεχάσει να σκέφτεται κριτικά.

Υπό το φως των παραπάνω κινδύνων, αυτονοήτως προκύπτει το ερώτημα σχετικά με το εάν μπορούμε να ελέγξουμε ή να «περιέξουμε» (με την έννοια που δίνει ο Μουσταφά Σουλεϊμάν) αυτή τη νέα δύναμη. Εδώ διαμορφώνεται μια εικόνα έντονης αβεβαιότητας αφού οι ερωτώμενοι (που γνωρίζουν ή έχουν ακουστά την AI) εμφανίζονται διχασμένοι, με τους μισούς (48,9%) να θεωρούν τους κινδύνους διαχειρίσιμους και τους άλλους μισούς (48,2%) να τους θεωρούν πλέον ανεξέλεγκτους.

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και η έρευνα του πέμπτου κύματος του *World Internet Project Greece* (WIP-GR), με ένα υπολογίσιμο ποσοστό (3 στους 10) να απαντούν ότι είναι πολύ νωρίς για να γνωρίζουμε τι ακριβώς πρέπει να ρυθμιστεί. Επ' αυτού του σημείου, μια πολύ πρόσφατη ερευνητική εργασία σημαντικών εμπειρογνομόνων της AI (Roussel et al., 2026) παρέχει εμπειρικά στοιχεία που υποδηλώνουν ότι η παγκόσμια αντίληψη για τον κίνδυνο της Τεχνητής Υπερνοημοσύνης (Artificial Superintelligence ή ASI) αυξάνεται, καθιστώντας ένα σταθερό, ορθολογικό μορατόριουμ ολοένα και πιο πιθανό στο τρέχον γεωπολιτικό τοπίο.

Συνολικά, τα ερευνητικά δεδομένα υπογραμμίζουν την επιθυμία για αποτελεσματική ρύθμιση μιας «διαταρακτικής» τεχνολογίας που εξελίσσεται ταχύτερα από τις κοινωνικές διαδικασίες και ταχύτερα από την προσαρμοστική ικανότητα των θεσμών. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο ερώτημα σχετικά με τις απόψεις για τους περιορισμούς ή την ελεύθερη χρήση AI σε μια σειρά από τομείς, σε όλες τις επιλογές (πλην της περίπτωσης ιατρικής διάγνωσης/θεραπείας από AI αντί από γιατρό, για την οποία μια σχετική πλειοψηφία τάσσεται υπέρ της πλήρους απαγόρευσης), η πλειοψηφία ζητά τη «μέση λύση» τής «χρήσης υπό προϋποθέσεις». Με άλλα λόγια, επιθυμεί μια «χρυσή τομή» και όχι τεχνολογική καινοτομία «άνευ όρων», απαλλαγμένη από ηθικές, νομικές και δημοκρατικές διασφαλίσεις.

Τούτο φαίνεται να αντανακλά μια διεθνή τάση κατά την οποία οι άνθρωποι επιθυμούν να βελτιώσουν ή να διευκολύνουν τη ζωή τους μέσω της AI (υιοθετώντας την οικειοθελώς και με ενθουσιασμό), ενώ ταυτόχρονα

αντιστέκονται συνειδητά στις συνθήκες υπό τις οποίες η ΑΙ θα μπορούσε να μετατραπεί σε μηχανισμό εκμετάλλευσης και χειραγώγησης, ή σε «μαύρο κουτί» και να καταπνίξει την αυτονομία τους και τα δικαιώματά τους. Να μετατραπεί δηλαδή σε «τοξική καινοτομία» (Stucke & Ezrachi, 2022). Στην πραγματικότητα, αυτό που διακυβεύεται δεν είναι η τεχνολογία, αλλά η δυνατότητά μας να αναστοχαστούμε για τις θεμελιώδεις αξίες μας και να αμφισβητήσουμε το κατά πόσον η ΑΙ ευθυγραμμίζεται με αυτές.

Το αίτημα για ανάληψη ευθύνης και για δεσμευτικούς κανόνες είναι σχεδόν καθολικό στην παρούσα έρευνα της διαΝΕΟσις. Τούτο είναι σαφές και στο ερευνητικό μέρος στο οποίο παρουσιάζεται (προς τους συμμετέχοντες που γνωρίζουν ή έχουν έστω ακουστά την ΑΙ) μια σειρά από ενδιαφέροντα «διλήμματα» πάνω σε ορισμένες κομβικές πτυχές της ΑΙ. Οι συμμετέχοντες δείχνουν με τις επιλογές τους, όχι μόνον τους ενδοιασμούς ή τις επιφυλάξεις τους για τη χρήση και τις δυνητικά δυσμενείς επιπτώσεις της ΑΙ, αλλά κυρίως ότι επιθυμούν περισσότερη προστασία από τους κινδύνους που ελλοχεύουν, παρά περισσότερη ελευθερία χρήσης και ανάπτυξης αυτής της τεχνολογίας.

Εδώ φαίνεται ξεκάθαρα ότι κερδίζουν έδαφος οι αξίες της εμπιστοσύνης, της διαφάνειας, της ασφάλειας και της μη βλάβης, σε βάρος της ταχύτητας, της κλιμάκωσης, της εξατομίκευσης και της αποτελεσματικότητας. Για παράδειγμα, οι ερωτώμενοι σε συντριπτικό ποσοστό (8 στους 10) ζητούν πολύ αυστηρή ρύθμιση της ΑΙ για την προστασία των πολιτών, ενώ μόλις το 17,5% υποστηρίζει ότι «χρειάζεται λιγότερο αυστηρή ρύθμιση της ΑΙ, για να μην μπουν εμπόδια στην τεχνολογική καινοτομία».

Στο ίδιο πνεύμα, η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (περίπου 8 στους 10) είναι υπέρ της πολύ αυστηρής ρύθμισης της ΑΙ χάριν της προστασίας των θέσεων εργασίας, ακόμα και αν αυτό συνεπάγεται μη αξιοποίηση τεχνολογικών δυνατοτήτων, ενώ οι 6 στους 10 ζητούν περιορισμούς στη χρήση προσωπικών δεδομένων, έστω και σε βάρος της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων.

Επομένως, η χρήση της ΑΙ στην Ελλάδα έχει αυξηθεί θεαματικά και συνεχίζει να αυξάνεται, αλλά η εξοικείωση συνοδεύεται από συναισθήματα επιφυλακτικότητας και δυσπιστίας, παρά από ενθουσιασμό ή τυφλή πίστη στη δύναμη της τεχνολογίας. Η κοινωνία δεν απορρίπτει συλλήβδην την ΑΙ, αλλά φαίνεται να ανησυχεί για τους κινδύνους της και να αναμένει προστατευτικές ρυθμίσεις, κανόνες και μηχανισμούς εποπτείας και ελέγχου.

Εδώ θα μπορούσε κανείς να αντλήσει από τη σύνθετη προσέγγιση που ο Γάλλος γνωσιακός επιστήμονας Ουγκό Μερσιέ περιγράφει στο βιβλίο του *Not Born Yesterday* (2020). Εν προκειμένω, οι χρήστες της ΑΙ δεν είναι καθόλου εύπιστοι ή αφελείς. Αντίθετα, δείχνουν να διαθέτουν τον έμφυτο γνωσιακό μηχανισμό της ανοιχτής επαγρύπνησης, ο οποίος φιλτράρει

τις πληροφορίες που δέχονται και τους βοηθά να σταθμίζουν διάφορους παράγοντες πριν εμπιστευτούν και υιοθετήσουν μια τεχνολογία. Υπό το πρίσμα αυτό, οι στάσεις των χρηστών μπορούν να χαρακτηριστούν μάλλον ως «σκεπτόμενες» και λιγότερο ως «τεκνοφοβικές» ή συνδεδεμένες με κάποιου είδους τεχνοθητικό πανικό.

Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων υποστηρίζει μια σκεπτόμενη παιδαγωγική προσέγγιση όταν καλούνται να επιλέξουν μεταξύ κάποιων βασικών μέτρων προστασίας σχετικά με τη χρήση AI, δηλαδή «την καλύτερη εκπαίδευση των πολιτών» στη χρήση της νέας τεχνολογίας (οικοδόμηση ψηφιακού ανθρώπινου κεφαλαίου), ενώ τελευταία σε προτίμηση επιλογή είναι η απαγόρευση της χρήσης Τεχνητής Νοημοσύνης σε άτομα μικρής ηλικίας. Ακόμα, κορυφαίες επιλογές είναι η «περισσότερη διαφάνεια στο πώς λειτουργούν τα μοντέλα AI», όπως επίσης και «έλεγχος και εποπτεία από την οικογένεια». Γενικά, το κοινό δείχνει να αντιλαμβάνεται ότι η AI δεν είναι αναπόφευκτη και ότι τα βέλτιστα μέτρα προστασίας που μπορούν να ληφθούν είναι ανθρώπινα και όχι τεχνικά ή τεχνολογικά.

Πράγματι, οι εθνικές στρατηγικές, οι ερευνητικές ατζέντες και οι καινοτόμες πρακτικές αφορούν σε ανθρώπινες αποφάσεις και πολιτικές επιλογές. Οι ανθρώπινες κοινωνίες μπορούν να αποφασίσουν πότε, γιατί και εάν η AI πρέπει να χρησιμοποιηθεί, δηλαδή να έχουν το δικαίωμα, ή ακόμα περισσότερο, την ευθύνη, να διαμορφώνουν την AI σύμφωνα με τις αξίες τους, όχι να εισάγουν εξ ορισμού διαμορφωμένες προτεραιότητες.

Η AI δεν θα καθορίσει το μέλλον μας. Οι επιλογές μας σχετικά με το πού και το πώς θα την αναπτύξουμε, πού θα την αρνηθούμε και ποιο κόστος είμαστε διατεθειμένοι να αποδεχτούμε θα το κάνουν.¹⁴ Η ηθική ευθύνη για αυτές τις επιλογές βαρύνει αποκλειστικά τους ανθρώπους και τους θεσμούς, όχι την τεχνολογία, απέναντι σε κάθε είδους τεχνολογικό ντετερμινισμό ή τεχνο-λυτρωτισμό. Αρκεί η τεχνολογία, όπως μας προειδοποιεί η Αμερικανίδα κοινωνιολόγος Σέρι Τερκλ, να μη μας κάνει να ξεχάσουμε αυτό που είμαστε. Οφείλουμε να συνεχίσουμε να στοχαζόμαστε με δημιουργικότητα και φαντασία για τα εναλλακτικά μας μέλλοντα, όσο και για νέες εναλλακτικές μορφές AI, συννοημοσύνης και πολυνοημοσύνης.

¹⁴ AI is a choice, not a solution (2026). Reflectwide. Available at: <https://reflectingwide.blogspot.com/2026/01/ai-is-a-choice-not-a-solution.html>.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Acemoglu, D., Kong, D., & Ozdaglar, A. (2026). *AI, human cognition and knowledge collapse* (No. w34910). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w34910>
- Alderman, N. (2025). *Don't Burn Anyone at the Stake Today*. Random House.
- Christakis, N. A., & Fowler, J. H. (2009). *Connected: The surprising power of our social networks and how they shape our lives*. Hachette UK.
- Koselleck, R. (2004). *Futures past: On the semantics of historical time*. Columbia University Press.
- Mercier, H. (2020). *Not born yesterday: The science of who we trust and what we believe*. Princeton University Press.
- Roussel, E., Lauwaert, L., Swoboda, T., Ramsey, G., Uuk, R., & Dung, L. (2026). *Are we Doomed to an AI Race? Why Self-Interest Could Drive Countries Towards a Moratorium on Superintelligence*. <https://arxiv.org/pdf/2605.01297>.
- Scharfbillig, M., Lewandowsky, S., Altay, S., Van Alstyne, M., Kozyreva, A., Hertwig, R., et al. (2026). *Fractured reality: How democracy can win the global struggle over the information space*. Publications Office of the European Union.
- Schroeder, D. T., Cha, M., Baronchelli, A., Bostrom, N., Christakis, N. A., Garcia, D., ... & Kunst, J. R. (2026). How malicious AI swarms can threaten democracy. *Science*, 391(6783), 354-357.
- Stucke, M., & Ezrachi, A. (2022). *How big-tech barons smash innovation—and how to strike back*. Harper Business.
- Toffler, A. (1970). *Future Shock*. Random House.
- Vallor, S. (2024). *The AI mirror: How to reclaim our humanity in an age of machine thinking*. Oxford University Press.

diaNEOsis

diaNEOsis

dianeosis_org

diaNEOsis

diaNEOsis

διαNEOsis

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΑΝΑΛΥΣΗΣ